

A templom az időben és az örökkévalóságban

A templom igazságát, valóságát a maga teljességében csak az érzékelheti, akit legalább egyszer az életében elfogott az Úrral való találkozás utáni elementáris sóvárgás. Jó ez a magyar 'sóvárgás' kifejezés, mert nem egyszerűen szépen fészült, jól rendezett vágyakról van itt szó, hanem valami vad, ösztönszerű kívánczóságról, mely a zsoltárokból több helyütt is hangot kap: „Téged szomjazik az én lelkem, utánad sóvárog az én testem” (62. *zsoltár*), vagy: „Amint sóvárog a szarvas a forrás vizére, úgy sóvárog az én lelkem tehozzád, Isten!” (41. *zsoltár*). Ez a mélységes vágyódás magával ragadja és ellenállhatatlan erővel vonzza az embert oda, ahol Istennel találkozhat:

„Mily kedvesek a te hajlékaid, seregeknek Ura!
Kívánczik és sóvárog az én lelkem az Úr csarnokai után.
Miként a veréb házat talál magának,
s a gerlice is fészket, hová fiait helyezze,
én a te oltáraidnál seregek Ura, én királyom és én Istenem.”

(83. *zsoltár*)

A veréb valóban otthont talál magának ezen a földön, s a gerlice és a galamb is úgy rak fészket a templom tornyában, hogy az neki „örök” lakóhelye: számára csak ez a földi lét van. Befészkelheti magát, úgy lehet itthon a földön, ahogyan az ember soha. Talán egy pillanatra meg is irigyelhetjük, mert nekünk nincs itt maradandó városunk, hanem a jövődől hazánkat keressük (*vö. Zsid 13,14*). Az ember végleges otthona az élő Isten, mert az ember személy, és a személy csak egy másik személyben találhatja meg örök nyugovását, még hozzá örökkévaló személyben, aki nem lehet más, csak az Isten. Egyedül a Szentháromságnak van örök otthona; mert a három személy tökéletesen egymásban van, öröktől fogva és mindörökké. Ezt az örök hajlékot, otthont ígéri Jézus, a megtestesült Fiúisten a benne hívőknek: „Ne nyugtalanodjék szívetek! Higgyetek az Istenben és bennem is higgyetek. Atyám házában sok lakóhely van, ha nem így volna, megmondtam volna, hiszen azért megyek, hogy helyet készítsek nektek.” (*Jn 14,1*) A nyugtalan emberi szív ettől a vad sóvárgástól

nyugtalan, s csak Istenben nyugodhat meg, és Isten Fiában, Jézusban a Szentlélek által, mert csak a Szentháromság közösségében van végső, maradandó otthonunk.

Kezdetben templom volt az egész föld, s mind a teremtett világ. Úgy is mondhatnánk, hogy nem a templom volt a városban és a világban, hanem éppen fordítva: a város és a világ volt a templomban, vagyis az Isten és ember közötti kapcsolatba ágyazva. Míg Ádám nem vétkezett, Isten szeretete egyértelműen ragyogott feléje a mindenségből. Bűnével, Istennel való szakításával azonban profanizálta a világot, kiszakította eredeti kontextusából. Azóta bujkál Isten előtt, miközben örülten sóvárog is utána.

Amikor azután eljött az idők teljessége, és Isten emberré lett, megkezdődött a világ új és soha nem sejtett fölszentelése: Isten dicsőségébe emeltetése, mégpedig egészen új módon: Isten Fiának Titokzatos Testeként, azaz Egyházként. Egyház és templom a kereszténységben szorosán összetartozik. (Erre utal, hogy számos európai nyelvben, így az angolban, franciában, németben, oroszban is ugyanaz a szó jelöli az Egyházat és a templomot.) Az Egyház mindenekelőtt a vasárnapi szentmisén látható, amikor a kőből épült templomban – ősi nevén: *szentegyházban* – összegyülekezik, hogy megünnepelje Jézus Krisztus teste templomának értünk való lerombolását (kereszthalálát) és újjáépítését (feltámadását), s magához véve a Feltámadott testét és vérére tudatosítsa, átélje, hogy hite, reménye és szeretete által szíve mélyén már az örök hajlékba, az atyai házba érkezett. Azért sietünk a templomba, hogy újra és újra megtapasztaljuk, hogy aki Jézushoz járul, azt ő nem dobja ki, mert a szövetség, amelyet vérében kötött meg Atyja és közöttünk, örökkévaló. Ez a megalapozott bizalom emeli Krisztus híveinek templomait az örök otthon erőterébe.

Valójában Jézus Krisztus maga az emberiség igazi temploma, vagyis az Istennel való találkozás és egyesülés egyetlen lehetséges „helye”. „Bontsátok le ezt a templomot – mondja ellenségeinek, akik életére törnek –, és én harmadnapra fölépítem azt...” (Jn 2,19) A keresztény templom ezért nemcsak *templum*, vagyis nem pusztán a bűnbe esett emberiség Isten utáni sóvárgását jelképező szakrális hely, mint a pogány templomok, és nem is csupán az isteni ígéretek hordozója, mint az ószövetségi templom, hanem az új és örök szövetség szimbóluma és titokzatos tere, ahol megvalósul a létbeli közösség az Atyával az ő szent Fia, Jézus Krisztus által a Szentlélekben, s ezen

a mélységes Isten–ember közösségen belül egy új és soha nem sejtett mélységes kapcsolat egymással. A templom falai nem önmaguktól szentek, hanem csak miattunk, akik létünk mélyén a Szenthez, a Háromszor Szent Istenhez tartozunk.

Ebből következik, hogy minden templomszenteléskor egy új világ építése történik, az anyagvilág konsekrációja által. Egyáltalán nem mellékes és lényegtelen esemény, amikor a templomépítés alkalmával az Egyház megszenteli az első követ, a cementet, a maltert, a meszet, a fát, és ezt folytatja szent szertartásaiban, amikor megáldja a tüzet, a vizet, a tömjént, a gyertyát, a hamut, az új termést, a virágokat és a lombos ágakat, hiszen ez mind-mind annak előkészítése, hogy a szentmise csúcspontján a kenyeret és a bort Krisztus testévé és vérévé változtassa. Az Oltáriszentségben pedig már annak a végső dicsőségnek előízét kóstoljuk, amely a kozmoszban a holtak világvégi föltámadásakor valósul meg, amikor majd Isten lesz minden a mindenben, s amikor újra csak nem lesz templom, mert az Isten dicsőségébe emelt mindenség lesz örök otthonunk.

Ahogy a Jelenések könyvében olvassuk:

„Láttam Istentől alászállani a szent várost, Jeruzsálemet, mely Isten dicsőségben ragyogott... Templomot nem láttam benne. Az Úr, a mindenható és a Bárány a temploma. A városnak nincs szüksége sem napvilágra, sem holdsugárra: Isten dicsősége világítja meg, fénye pedig a Bárány. Világosságában járnak a nemzetek, és a föld királyai hódolnak neki. Kapuit nem zárják be soha, hiszen nincs is ott éjszaka. Kincseikkel és értékeikkel neki adóznak a nemzetek. De nem léphet be oda tisztátalan, szentségtörő és hazug, csak az, aki föl van jegyezve a Bárány életkönyvébe.”

(Jel 21,22-27)

Addig azonban égbe nyúló tornyaival, harangjainak messze hangzó szavával a földi, a kézzel épített templom szólít fel arra, hogy az odafönt valókat keressük, ne a földieket, s hogy miközben föltekintünk az égre, a szívünket is fölemeljük oda, ahol Krisztus ül az Isten jobbján (vö. Kol 3,1-2). Amint ugyanis a templomban egyszerre van jelen és találkozik a mi emberi világunk Isten világával, úgy a harangszó is egyszerre hordozza a mi földi életünk megannyi örömét és bánatát, s hirdeti annyi más hang és zaj közepette Isten szeretetének örök győzelmét a bűn és a halál fölött. Nem

csoda, hogy az ateista diktatúra a harangszót is száműzni akarta a mindennapokból, hiszen az nem más, mint a lelkiismeret kihangosított szava, mely fennen hirdeti, hogy Isten az egyetlen Úr, s hogy minden elmúlik egyszer, és eljön dicsőségben az Isten országa.

A templom egyszersmind nemcsak felfelé, a magasba vonja tekintetünket, hanem arra is hív, hogy befelé, saját lelkünk mélységeibe nézzünk. Ha mélyre tekintünk, emberségünk, Istennel és egymással való kapcsolatunk legigazibb történetét pillanthatjuk meg az előcsarnokból a templomhajón át a szentélybe vezető útbán. Valahányszor igaz hittel belépünk a templomba, és részt veszünk a szent liturgiában, beavatást nyerünk a Krisztus-követésbe, és a tisztulás, majd a megvilágosodás útján előrehaladva megvalósul emberi életünk legnagyobb, legnemesebb reménysége: a szentáldozásban a végtelen és múlhatatlan étellel, Isten életével egyesülhetünk.

Az a fokozatosság, mely a templom belső terének tagolódásában tükröződik, érvényes minden szeretetkapcsolatra. Hiszen minden emberi kapcsolatnak, még a legváratlanabb módon, első látásra megszülető szerelemnek is megvan a maga rendje, struktúrája, egymásra épülő szakaszai, a kezdetektől a kibontakozáson át a beteljesülésig. Nem rontunk be ajtóstul a másik ember életébe. Minden barátságban, tiszta szerelemben van félhomályos előcsarnok, ahol tisztelettel megállunk: vonzásba kerültünk, de félünk is; ismerjük is a másikat, meg nem is. Bizonytalan még minden; nagy tisztulásokon kell átmennünk, míg beléphetünk az emberi kapcsolat hajójába, mely már elkötelezettség. Akkor majd tudhatják mások is, kivel vagyok egy hajóban. A hajó azonban nem örökkévaló állapotot jelent, mint a part, úgyhogy viharokba is kerülhet, esetleg zátonyra is futhat. Ha megszakad egy barátság, véget ér egy szerelem, nemcsak a szentély válik megszenteltségtelenítetté, hanem a hajóból is igyekeznek kivonulni a felek, és még a kezdeteket, az előcsarnokot is átértelmezik. A hűtlen ember lelkét leginkább a meggyalázott és elhagyott templom állapota szimbolizálja, ahogyan azt Júdás Makkabeus és testvérei látták: „Láttam az elpusztított szentélyt, az égőáldozat megszenteltségtelenített oltárát, a fölégetett kapukat, az előudvarokban a bozótot, mely mint valami erdőben vagy hegyen úgy burjánzott...” (1Mak 4,33) Ha pedig nincs meg az élő hit és bizalom Istenben, de az ember mégis fenntartja a külsődleges kapcsolatot a templommal, akkor ez meghasonlás, farizeizmus, amely nincs

tetszésére az Istennek. Izajás próféta által az ilyeneknek üzeni az Úr: „Amikor ki-nyújtjátok kezeteiket, eltakarom szememet előletek; akármennyit imádkoztok, nem hallgatom meg, mert kezetek csupa vér.” (Iz 1,15)

A keresztény hívőt legbensőbb szentélyébe hívja az Úr, hiszen amikor az élő templomnak, Jézusnak oldalát a katona lándzsája megnyitotta, az ószövetségi templom kárpitja kettéhasadt (vö. Lk 23,45), jelezve ezzel, hogy most már Krisztus révén szabad utunk van az egy Lélekben az Atyához (vö. Ef 2,18). Bár a keleti rítusú templomokban az ikonosztázion látszatra elzárja a szentélyt a hajótól, valójában nem kizár, hanem a képek által titokzatos egységet létesít a hívek (a zarándokúton járó vagy Péter hajójában a viharos tengeren evező) és a dicsőséges Egyház, a transzcendens világ között. Az áldozás pillanatában pedig minden áldozó valóban belép az igazi és nem kézzel épített szentélybe, mert egyesül a föltámadt Krisztussal és általa az Atyával a Szentlélekben.

A szentélyben maga Isten van jelen, ezért – jóllehet még ebben a változó világban vagyunk – a szentély az örökkévalóság jegyeit viseli magán. Az emberi szeretet szentélyére is igaz ez, hiszen az igazi szeretet örökké megmarad. Az igazi, mély szeretetkapcsolatban az, aki szeret, és az is, akit szeretnek, egyszer csak rádöbben, hogy kapcsolatukban jelen van egy „harmadik”: Isten, aki maga a Szeretet, s így szeretetkapcsolatuk felemelkedik az új és örök szövetségbe, melyet Isten kötött az emberrel, Jézus Krisztus által a Szentlélekben.

A szentegyház, a templom tehát nem más, mint térbeli kivetítése az Istennel és egymással való kapcsolatunk mélységes történetének, a templom falai közt folyó liturgia pedig a hiteles beavatás ebbe a kapcsolatba. Ha a modern templomépítészet figyelmen kívül hagyja az évszázadok alatt kikristályosodott szerkezetet, annak – akárcsak a szent liturgia esetében – nem csupán esztétikai, hanem a hittartalmat is súlyosan érintő következményei lesznek. Ha eltűnik az előcsarnok, vele odalesz a készülődés, várakozás lelkesége is, és féltő, hogy a szentélybe megosztott szívvel, nem csupán méltatlanul, de az isteni kegyelem befogadására alkalmatlanul lépnek az áldozók. Ha nincs igazi, elkülönített szentély, ha az egész templom egyetlen tagolatlan teremmé vagy csarnokká alakul, akkor többfunkciós volta közben éppen csak eredeti funkciójának betöltésére válik alkalmatlanná.

Nem azt állítom, hogy ma ugyanolyan stílusú templomokat kell építeni, mint valamikor réges-régen, de arról nem szabad lemondani, hogy a katolikus templom az isteni igazság, szépség, szeretet és szentség otthona legyen, különben nem lehet méltó Krisztushoz és ahhoz a szerelemhez, amellyel ő szereti Egyházát.

Az előcsarnok (a mai karzat alatti rész) az ellene mondás és a hit megvallásának a helye. Nem léphet be az a kőből épített szentegyházba, aki nem mond ellene a sátnak, minden cselekedetének és minden csábításának. nem hiszi az egy, szent, katolikus és apostoli Egyházat. Aki e hit nélkül teszi be a lábát a templomhajóba vagy netán a szentélybe, az semmit sem fog megérteni a templom titkából. A régi századokban a katekumenek (a még meg nem keresztelt hittanulók) és a nyilvános bűnbánatot tartók tartózkodtak itt, akiket a misztériumok legbensőbb ünneplésekor, az evangélium Krisztus-jelenésként felfogott éneklése után, a felajánlás előtt távozásra szólítottak fel. És ez a példabeszédbeli vámos helye is, aki szemét sem merte föl emelni az égre, hanem mellét verte e szavakkal: „Istenem, légy irgalmas hozzám, bűnöshöz!” (vö. *Lk 18,13*). Mi is, akik már beléptünk a hit ajtaján, álljunk meg mindig egy kicsit az előcsarnokban, ne rohanjunk be szentségtelen figyelmetlenséggel mindjárt a templomhajóba. Álljunk meg egy pillanatra a vámos helyén, de az istentisztelet alkalmával ne maradjunk ott, hiszen mi már a választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul lefoglalt nép tagjai vagyunk (vö. *Pét 2,9*), akiknek az Úr közelében, a templomhajóban van a helyük.

A hajó-szimbólum mélyen bibliai. A templom hajója Noé bárkájának és Péter hajójának ó- és újszövetségi szimbólumát egyesíti. Igen régi toposz, hiszen a pogány ókori irodalom is használja, amikor az államot hasonlítja a hajóhoz. Benne van a közösségtudat, összetartozás és felelősségérzet, illetve a múltó idő hullámain az örök partok felé való evezés ősi emberi tapasztalata.

Maga az Úr Jézus is beszél második eljövételével és a végítélettel kapcsolatban Noé bárkájáról mint előképről: „Az Emberfia eljövetelekor úgy lesz, mint Noé napjaiban történt. A vízözön előtti napokban ettek-ittak, nősültek és férjhez mentek mindaddig a napig, amíg Noé be nem ment a bárkába, és nem kaptak észbe, amíg el nem jött a vízözön s el nem sodorta valamennyit.” (*Mt 24,23; Lk 17,26*) Szent Péter leveleiben kétszer is említi Noét: először a víz által történő megmenekülésről szólva, mely a

keresztséget jelképezi (lásd 1Pét 3,20-21), másodszer pedig a víz által való ítéletre-pusztulásra és megkegyelmezésre alkalmazza az ószövetségi jelet (lásd 2Pét 2,5). Mindezekből nyilvánvaló, hogy az apostolok idejében a keresztségről úgy gondolkodtak, mint víz által történt szabadulásról és Noé bárkájába való felvételtől.

Az Apostolok cselekedeteiben az Egyházzal a következő meghatározást olvashatjuk: „Az Úr pedig naponként vezetett hozzájuk olyanokat, akik hagyták, hogy megmentse őket.” (ApCsel 2,47) Az látja helyesen a szentegyházat, a templomot is, aki úgy néz körül benne, mint akit a kárhozat örvényeiből húzták ki és vettek be a bárkába. Megítéltetett és fölmentést kapott az, aki a szent keresztség vizéből kiemelkedve a katekumenátus helyéről, az előcsarnokból a hajóba belépett. (Itt most nincs módunk behatóan foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy vajon akkor hogyan üdvözülhet az, aki az Egyház hajóján kívül van. Erre röviden most csak annyit felelünk, hogy van, aki úgy foglal helyet a hajóban, hogy lélekben nincs ott, és van, aki úgy vergődik a hullámokban, hogy lélekben a bárkában van. A bárkában lévőket mindenesetre Krisztus szeretete sürgeti, hogy induljanak halászni: embereket menteni a kárhozat örvényeiből az örök életre.)

Az Egyház hajójában lévőknek az apostolokkal együtt meg kell tanulniuk, hogy ellenséges világ veszi körül őket, és csaknem elmerülnek. Az Egyház végveszélybe jutott intézmény, hajó, amely majdnem elmerül, de benne van Jézus, a teremtés és a történelem Ura., aki isteni hatalmával rászól a háborgó tengerre, s az lecsillapul.

„Nagy szélvész támadt, s a hullámok becsaptak a bárkába, úgy, hogy már-már megtelt. Ő (Jézus) pedig a bárka hátsó végében egy vánkoston aludt. Felkeltették: »Mester! Nem törődsz vele, hogy elveszünk?« Ő fölkel, megfenyegette a szelet, és azt mondta a tengernek: »Csendesedj és némulj el!« Erre elállt a szél, és nagy csendesség lett. Azután hozzájuk fordult: »Miért vagytok gyávák? Még mindig nincs hitetek?« Erre nagy félelem fogta el őket, és azt kérdezték egymástól: »Ki ez, hogy a szél és tenger is engedelmeskedik neki?«”

(Mk 4, 38-40)

Azt is megtanulják a Jézus hajójában lévők, hogy egy biztos cél felé haladnak: nem vesztegelnek a vízen, nem irányt vesztve sodródni, és nem is reménytelenül körbe-körbe járnak, hanem haladnak az örökkévalóság partja felé, a szentély felé,

ahol Krisztus vár rájuk. Az előcsarnokban lévők a megtisztulás útját (*via purgativa*) járják, a hajóban lévőknek már a megvilágosodás útját (*via illuminativa*) kell járniuk. A szentély, a szentáldozás helye pedig az Istennel való egyesülés útját (*via unitiva*) jelenti.

Az egész keresztény élet *ascensio*: fölemelkedés. A templomba lépcsőn át belépve a hitetlenségből emelkedünk fel Krisztushoz, a hajóból a szentélybe lépve mint megkeresztelt egyesülünk az Úrral. Föllépve az oltárhoz pedig mint pap vagy oltárszolga megízlelhetjük királyi papságunk méltóságát. Innen láthatatlan lépcső visz tovább a mennybe: maga Jézus Krisztus, akiben beteljesedett Jákob álma, az emberiség legmélyebb vágya és az arra adott isteni ígéret. Ő maga a lajtorja, mely az égbe nyúlik, s személyében köti össze az eget és a földet, az Istent és az embert. Az utolsó napon, mikor fölkelünk a porból, és testben látjuk meg őt, majd mindnyájan elragadtatunk vele a felhőkön, és vele leszünk mindörökké (*vö. Jób 19,25-27; 1Tessz 4,17*).

A szentély elsősorban a papság helye, mert a püspök és a pap részesül sajátos módon az egyetlen és örök Főpapnak, Krisztusnak szolgálatából az egész szent nép javára. A pap nemcsak annak a királyi papságnak részese, amely minden megkeresztelt hívő osztályrésze, hanem az örök szentély Főpapjának, az ég és a föld, Isten és ember között egyedül közvetítő Pontifexnek szentségi jele, élő ikonja, a földi szentély pedig a mennyeinek a képe, ahol Jézus Krisztus ül az Atya jobbján. A pap a Krisztustól kapott lelki hatalom birtokosaként a hívekért, az Egyház közösségéért teljesít szolgálatot a szentélyben. Vele együtt itt vannak az oltár körül szolgálók: a ministránsok és távolabb a szköla tagjai. Ők Isten népét képviselik, amikor általános papságukban gyökerező, egyszersmind kiemelt szolgálatot végeznek.

Hajdan a szentély elején korláttal vagy fallal elválasztott helyen álltak az énekesek is: ez volt a kórus. Az órómai építészetben az oltár az apszis elején állt, a papok székei az oltár mögött voltak, míg az énekesek helye az oltár előtt a hajóba nyúlt be. Ahol az oltár hátrakerült az apszis mélyébe, a papok a szentély előterének két oldalán foglaltak helyet: maguk is énekeltek, az előénekesek viszont a széksorok (*stallumok*) közti kiemelt helyen álltak. Később az énekesek az orgonával együtt a szentélyrekesztő tetején, ennek lebontása után pedig a karzaton foglaltak helyet. Ekkor kezdték a karzatot is kórusnak nevezni.

A kórus tagjai ma már nem feltétlenül fölszentelt papok, hanem hívek: gyerekek és felnőttek, férfiak és nők. Szerepük nem mellékes, mert az ének a szent liturgia szerves része, nem pedig díszítőelem csupán. A 19. század második felében elterjedt, nagy létszámú vegyeskarokra írt kórusművek jó része azonban nem közvetlenül liturgikus funkciójú, úgyhogy a II. vatikáni zsinat után ismét nagy feladat vár a szkölákra, különösen a mise változó részeinek megszólaltatásában. Jó lenne, ha mind több templomban visszakerülnének eredeti helyükre, az oltár közelébe, s ott magas színvonalon énekelnék az Egyház legdrágább zenei kincsét, a gregoriánt. Az antifonális énekekkel és a zsoltározással a hívek közösségét is újra megtaníthatnák a gregorián éneklésre, fehér ruhájuk, szép énekük által szimbolizálnák azt a Jelenések könyvében feltűnő megszámlálhatatlan sereget, amely a Trónon Ülő, a Bárány és a Hét Láng, a Szentháromság egy Isten dicsőségét énekli, és soraiba vár bennünket is.

Az oltár szó eredetileg azt a magaslati helyet jelölte, ahol az áldozatot bemutatták. Ezt az ősi jelentést őrzi az oltár elhelyezkedése: a szentélyen belül is legalább egy lépcsőnyi magasságú dobogón áll, melyet oltárpadlózatnak nevezünk. Az oltár kőből vagy fából készül, lehet asztal alakú az utolsó vacsorára utalva, vagy koporsó formájú, mivel keresztény őseink a szent vértanúk sírján mutatták be egykor a szentmise-áldozatot. A vértanúk mártíriumában Jézus Krisztus áldozata egészül ki Titokzatos Testének, az Egyháznak a javára (*lásd Kol 1,24*), ezért is helyeznek mind a mai napig szentektől származó ereklyéket az oltárba. Az oltár közepén levő mélyedést, amelybe az ereklyéket helyezik, a latin egyházban sírnak nevezik. Az oltárt mindig püspök konsekrálja, s ő helyezi bele a szentek ereklyéit.

A pogány templomok oltárai csupán közvetítő közegek voltak, melyen keresztül az antik világ embere a szentély mélyén elhelyezett trónus vagy istenszobor alakjában jelenlévő istenséggel kommunikált. A kereszténységben viszont az oltár abszolút középpont, hiszen magának Krisztusnak a megjelenítője, aki egy személyben a Főpap és az Áldozat. Ez a szakrális szférához való tartozás az oltár szentségének a forrása, nem pedig a 16. századtól kezdve ráépített tabernákulum az Eucharisziával. Ez az alapja a régi *asylumjognak* is, mely szerint a halálra ítélt bűnöst, aki a törvény elől a templomba menekült, nem volt szabad megölni, mert azzal, hogy bekapasz-

került az oltárba, a minden emberi bíróság felett álló isteni irgalom fennhatósága alá került.

Az oltár az a hely, ahol az Úr Jézus keresztáldozatának szentségi megjelenítése végbemegy. Urunk áldozatának pedig hármass misztériuma van. Az első és legmélyebb misztérium a hódolat, erre mint alapra épül a másik kettő: az engesztelő áldozat és a szent lakoma valósága. A kereszt oltárán Jézus mindenekelőtt hódolatot, vagyis a legtökéletesebb Isten-imádást mutatta be az Atyaistennek a Szentlélekben, és „hódolatáért meghallgatásra talált” (Zsid 5,8).

Ez a hódolat az ember Isten iránti minden értelmet meghaladó, egzisztenciális önátadását fejezi ki, a vallás csúcsát és beteljesedését: meghódolást az értelmes, de értelem feletti előtt, teljes ráhagyatkozást az emberi ésszel be nem látható, mégis a számunkra legjobbat jelentő isteni akaratra. Az Úr Jézus keresztáldozatában ez az a legmélyebb „réteg”, mely túlmutat a teremtett világon, túl az ember történelmén, és a Szentháromság benső isteni életében gyökerezik. Ebben a dimenzióban nincs szükség áldozatra, itt nincs más, mint elragadtatott szeretet, végtelen önátadás és határtalan bizalom. Jézus Krisztusnak mint Isten egyszülött, örök Fiának isteni élete szüntelen hódolat és tökéletes önátadás az Atyának, s a kereszten ezt emberként is megadja az Atyának.

Ezért is nincs az Atyaistennek dedikált templom, hiszen minden templom érte van, ő az imádás, a hódolat legvégső „célja”. Minden egyes istentiszteleti cselekmény legmélyén, legyen az zsolozsma vagy keresztelés, házszentelés vagy temetés, ugyanaz folyik, mint a szentmisében: az Atya imádása Lélekben (a Szentlélekben) és Igazságban (Krisztusban). Természetesen ez maga után vonja, hogy igyekszünk Isten jelenlétét tudatosítani életünkben, s különösen is a templomban. A templomban nem viselkedhetünk akárhogyan, s nem léphetünk be sem oda nem illő öltözetben, sem pedig oda nem illő lelkülettel, haragot, irigységet, tisztátalan vágyakat hordozva a szívünkben.

Ha Ádám nem vétkezett volna, Krisztus akkor is eljött volna, hogy Isten imádását az emberben teljességre vigye, ehhez nem volt szükség a bűnre, sem Krisztus halálára. Minthogy azonban Ádámiban az emberiség elbukott, minthogy a Krisztus által felkínált üdvösséget elutasította s Megváltója életére tört, Jézus Krisztus hódolata a

bűnökért bemutatott tökéletes engesztelő áldozat is lett egyben, amikor a kereszten függve égő szenvedések és kegyetlen haláltusa közepette imádkozott gyilkosaiért. Jézus élete az első perctől fogva az Atyának bemutatott legtisztább, legteljesebb hódolat volt, ám ennek végtelen nagysága a kereszten lett nyilvánvalóvá, s egyúttal a bűnök megbocsátásának forrása lett.

A Szentlélekben pedig arra is képességet kaptunk, hogy részt vegyünk ebben a világmegváltó áldozatban, engesztelve a magunk és mások bűneiért, sőt arra is, hogy testünkben kiegészítsük, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik, Testének, az Egyháznak javára (vö. Kol 1,24). Így a keresztény ember szenvedése, ha egyesíti Jézus Krisztus áldozatával, értelmet nyer, vagyis kereszt lesz belőle, céltalan fizikai-pszichikai fájdalom helyett értelmes, csendes, békességet adó keresztthordozás. Az oltár teológiája ezen a ponton is mélységesen érinti életünk minden napját.

Az oltáron bemutatott szentmise további, az előzőekre épülő rétege, hogy benne Isten lakomát rendez népének. *Andrej Rubljov* híres ikonján a Szentháromság mintegy asztalához várja az embert, hogy megossa vele isteni belső, szentháromságos életét. Minden szeretetben megrendezett ünnepi lakoma, közös családi étkezés e szentháromságos boldog élet képe, hiszen Isten a maga képére teremtette a embert. Amikor az ember eszik, nem pusztán létfenntartási ösztönének engedelmeskedik, és nem csak testi életét táplálja. Az étkezésben benne van, hogy valaki akarja, hogy legyenek, valaki közölni akarja velem a létezését, meg akarja osztani velem az életét. A Paradicsomkertben a bűn előtt az egész teremtést úgy fogta fel az ember, mint egy hatalmas ostyát, amelyen keresztül szünet nélkül magába fogadta Isten jelenlétét. Ádám azonban a Sátán kísértésére, mint később Júdás, felállt az asztaltól, és elhagyta az atyai házat. Ezzel a teremtés szentségi jellege megsérült, és csak Krisztus állította helyre az utolsó vacsorán, újra Isten asztalához ültetve az embert. Persze ezzel nem csupán az eredeti állapotot hozta vissza, hanem többet is adott: a kenyérben és borban önmagát ajándékozta nekünk, megelőlegezve a vele egyesült élet édességét. Ahogy a liturgia ajkunkra adja az Egyház legősibb communiójában: „Ízleljétek és lássátok, hogy milyen édes az Úr. Boldog az az ember, ki őbenne bíz.” (33. zsoltár) Itt kezd valóra válni az a csodálatos mondat, melyet Szent Pál ír, hogy Isten lesz

minden mindenben. Abban a kis darab kenyérben és korty borban, melyet a pap átváltoztatott, már Isten a minden mindenben.

Az Úr vacsorája tehát Jézus Atyának bemutatott hódolatának és áldozatának gyümölcse, ezért aki ebből az összefüggésből kiragadva a szentmisét csupán ünnepi lakomának tartja, súlyosan téved, s ennek a tévedésnek káros következményei – nem pusztán a liturgia, hanem természetszerűleg a hit és erkölcs terén is – igen hamar jelentkeznek. A II. vatikáni zsinat utáni liturgiában általánossá vált az oltárnak a nép felé fordítása, amely mindenekelőtt azt célozta, hogy így jobban kifejeződjék a szentmise lakomajellege. Igen ám, de a közös asztal ilyenféle kiemelése aránytalan módon háttérbe szorította és elhomályosította az úrvacsora áldozati és hódolati aspektusát. Márpedig az utolsó vacsorán Urunk mint bűnökért felajánlott áldozatot adta nekünk szent testét és véréét. Ráadásul bármennyire hangzatos is, teljességgel tudománytalan lenne azt állítani, hogy a szentmisének a lehető legjobban kell hasonlítania az utolsó vacsorához. Hogy az apostoli korban hogyan miséztek, pontosan nem tudjuk, de az biztos, hogy már akkor sem másolták az utolsó vacsorát – a zsidó apostolok esetében már önmagában az is teljes képtelenség is lett volna, hogy a húsvéti rítust más napokon megismételjék – annyi bizonyos, hogy az Eucharisziát kezdetől fogva mint Krisztus megváltó művének foglalátát ünnepelte az Egyház.

Őseink kétezer éven át a szentmiseáldozatot meghatározott irányba, legtöbbször kelet felé fordulva mutatták be, mert a felkelő nap az örök, soha le nem nyugvó Napot, Krisztust jelképezte számukra. Az órómai korban voltak templomok, ahol az oltár a néppel szembefordítva állt, ám ezek függönnyel el voltak takarva az áldozatbemutatás idejére, illetve a középkor katedrálisáiban, melyeknek apszisa nem keletre, hanem nyugatra nézett az áldozat liturgiájához érve a hívek megfordultak, hogy a pappal együtt, aki ily módon a hátuk mögé került, mind kelet felé nézzenek. A „szembemisés” egyik nagy hátránya, hogy ezt az egy irányba fordulást megszünteti, s a szent cselekmény egészét alapvetően a pap és a hívek dialogizálásaként állítja be. Ráadásul mindeközben a pap hátat fordít a tabernákulumban jelen lévő Eucharisziának, ami ősi pogány rítusokra emlékeztet.

Meg kell jegyezni, hogy a szembemisező oltárok bevezetését nem a II. vatikáni zsinat rendelte el, sőt állást sem foglalt a kérdésben. A zsinat liturgikus konstitúciója

mindössze annyit írt elő, hogy az oltárnak körüljárhatónak kell lennie – ennek sajátos és egyoldalú értelmezéseként vált általánossá a mai gyakorlat, melynek káros hatását tompítja a jelenlegi Szentatyánkról „Benedek-oltárnak” nevezett oltárelrendezés: az oltár közepén áll a nagy méretű oltárkereszt, amely mintegy szellemi függönyt von a pap és a hívek közé, elősegítve ezzel a pap számára, hogy ha a hívekkel szemben foglal is helyet, ne előadói szerepben álljon ott a szent áldozat bemutatása közben, hanem fizikailag és lelkileg is mindenekelőtt Krisztus felé forduljon.

A liturgikus és ezen keresztül a hitbeli megújulásnak egyik, ha nem a legfontosabb eszköze ma sem lehet más, mint hogy az Eucharisztia végtelenül törékeny, finom és gyöngéd misztériumát ismét a középpontba helyezzük. Kisöpörjük a templomokat, rendbe tesszük a tabernákulumokat, a misét megtisztítjuk minden giccstől, öncélú művésziességtől, érzelgősségtől, magamutogatástól, divattól. Így tudjuk csak valóban beengedni Jézust az életünkbe, mert nem ő hasonul a mi természetünkhöz, mint a szent színek: a kenyér és a bor, hanem ő akar minket a szentáldozás által saját isteni természetéhez hasonítani.

Aki Jézus keresztáldozata révén kiengesztelődött Istennel és elnyerte bűnei bocsánatát, a szentáldozás által egészen új és soha nem sejtett mélységű kapcsolatba lép testvéreivel, akik vele együtt, mint szőlőtőn a szőlővesszők, egyazon kegyelemben, a halhatatlan istengyermeki életben részesültek. A szentáldozás nemcsak Jézus Krisztussal való egyesülés (s általa az Atyával a Szentlélekben), hanem egy új és örök egység kezdete az áldozók között is. Jézus Krisztus testét és vérét magunkhoz véve titokzatos módon mi magunk is egymás *test-véreivé* leszünk, a szentmiseáldozat bemutatása pedig összekapcsol a megdicsőült Egyházzal is. A szentek közössége azért is közösség, mert tagjai élő kapcsolatban vannak egymással. Ez nem áll ellentétben azzal a ténnyel, hogy egyetlen Közvetítő van Isten és az emberek között, Jézus Krisztus. Mivel az ember közösségi és történelmi lény, ezért az isteni kegyelem hozzánk való eljuttatásába Isten a kezdetektől fogva mind a mai napig belevon más embereket is. Ezért van létjogosultsága a szentekhez való fohászkodásnak, s ezért fordultak a katolikus keresztény hívek évszázadokon át azzal a természetességgel a szentekhez, ahogy nagyobb testvéreinkhez vagy barátainkhoz szokás. Milyen jó is volna, ha a szentek helyes tisztelete újjászületnék bennünk, ha a szentek közössége természetfő-

lötti valósága ismét élő és természetes lenne számunkra! A szentek templomban elhelyezett képei, szobrai is azt fejezik ki, hogy kapcsolatban vagyunk a dicsőséges Egyházzal, azokkal, akik már győztek Jézus Krisztusban, akik miután megmosták ruhájukat a Bárány vérében, vele uralkodnak, s a Péter hajójában utazókat is segítik az örök partok felé. Nincs külön földi és mennyei liturgia, hiszen egyetlen Főpapunk van, Krisztus, aki áthatolt az egeken. Ő mutatja be Titokzatos Testének egészével: az üdvözültekkkel, velünk, a küzdő Egyház tagjaival, valamint a tisztulás állapotában lévőkkel, vagyis a szenvedő Egyházzal a tökéletes dicséret áldozatát.

Végül is a keresztény erkölcs minden kérdése, feladata az oltár körül forog, minden erkölcsi döntés, szenvedés, erő kifejtés Krisztusnak a Atya iránt a kereszten bemutatott hódolatával, bűnbocsánatszerző és így asztalközösséget teremtő áldozatával van kapcsolatban. A szentmisében megérintjük a keresztény élet teljességét, ahol megvalósul a szeretet kettős parancsa, melyet Urunk az utolsó vacsorán így foglalt össze egyetlen paranccsá: „Szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket” (vö. Jn 13,34). Krisztus oltárán valósul meg a tiszta kultusz, melyből új, ártatlan kultúra és civilizáció születik, s amely az anyagvilág kozmikus méretű átváltoztatásának, konszekrációjának és az örök életnek kezdete.

Fr. Barsi Balázs, Sümeg